

УДК 342.597

О.І. Донченко, канд. юрид. наук, доцент
 Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
 Кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
 Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Статтю присвячено здійсненню історико-правового аналізу Руської Правди щодо кримінальної відповідальності за посягання на місцеві органи управління. Здійснено характеристику та визначено особливості кримінально-правових норм щодо охорони представників органів місцевого управління. Звернуто увагу на відображення класової сутності давньоруського права та монархічної форми правління в кримінально-правових нормах.

Ключові слова: кримінальні норми, місцеві органи управління.

Постановка проблеми. В Україні місцеве управління представлене місцевими державними органами та органами місцевого самоврядування, які діють на основі розподілу компетенції та відповідальності. Рівень правового захисту цих органів з боку держави, зокрема кримінально-правовими заходами – показник рівня демократії та одна з визначальних умов побудови правової держави і громадянського суспільства. Проте, під впливом політичних, соціально-економічних та історичних факторів, менш захищеним завжди було саме місцеве самоврядування, яке існувало з найдавніших часів і характеризувалось, як правило, реальним демократизмом. Ще грецький історик Прокопій писав, що слов'янами й антами не править один муж, а здавна вони живуть громадським правлінням і всі справи, добрі чи лихі, вирішують спільно [1, 32].

Захист діяльності цих органів здійснюється кримінально-правовими нормами розділу XV Особливої частини Кримінального кодексу України, які покликані охороняти авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, недоторканність представників цих утворень, їх правомірну діяльність, а також їх близьких родичів, майно та інші законні інтереси. Але в умовах проголошеної владою політики децентралізації та адміністративної реформи в Україні, згідно з якою органам місцевого самоврядування на місцях надається і буде надаватися більше коло повноважень, що, без сумніву, збільшить кількість посягань на представників таких органів з приводу виконання ними своїх повноважень, вкрай важливим постає питання посилення кримінально-правової охорони органів місцевого самоврядування [2, 2].

Усе вищесказане свідчить про необхідність проведення історико-правового, порівняльного аналізу норм, які встановлювали відповідальність за протидію особам, наділеним владними повноваженнями у різні періоди національного державотворення, враховуючи національні традиції, досягнення та досвід з метою удосконалення чинних кримінально-правових норм.

Розвиток національного законодавства про кримінальну відповідальність пов'язаний зі створенням і дією різних нормативно-правових актів (Статути князівства Литовського, Права та установи Малоросії, Кримінальні кодекси УРСР 1922, 1927 і 1960 рр. тощо), серед яких перше місце займає Руська Правда [3, 52–58]. Руська Правда як унікальна правова пам'ятка свідчить про достатній рівень розвитку кримінального права та саме з неї бере свій початок історія кримінально-правового захисту представників органів місцевої влади і місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка даної проблематики залишається фрагментарною, оскільки досліджування проходить в історичному аспекті і знаходиться на межі кількох галузей права: кримінального, муніципального, конституційного. Останні наукові дослідження умовно можна поділити на три основні групи. До першої групи на-

лежать історико-правові питання, в яких безпосередньо досліджується норми Руської Правди, зокрема злочини і покарання, це такі вчені, як: І. Паньонко, М. Пасічник, Ю. Крисюк, С. Ковальова, М. Колос, О. Орел та інші.

Другу групу складають дослідження, автори яких вивчають питання правового статусу, організації та функціонування інститутів місцевої демократії: М. Баймуратов, О. Батанов, І. Бутко, М. Корнієнко, О. Мурашин, М. Орзіх, В. Пархоменко, В. Рубцов, А. Селіванов. Серед іноземних науковців – це дослідження В. Васильєва, І. Видріна, Я. Гонцяжа, О. Кутафіна, Карін Плоккер, Б. Свирського, Г. Холліса, О. Черкасова, В. Чиркіна, А. Шайо, К. Шеремета, В. Ясюнаса.

До третьої групи належать роботи авторів, в яких досліджуються окремі питання кримінальної відповідальності за вказані злочини в теорії кримінального права: Г. Андрусів, М. Бажанов, Ю. Баулін, В. Владимиров, П. Воробей, В. Дзюба, Л. Дорош, П. Єлізаров, М. Журавльов, М. Загородников, П. Замосковцев, В. Клименко, М. Коржанський, О. Костенко, С. Лихова, Ю. Ляпунов, В. Мальцев, М. Мельник, М. Меньшагін, П. Михайленко, В. Навроцький, В. Осадчий, М. Панов, Г. Поленов, А. Савченко, В. Сташис, Є. Сухарев, М. Хавронюк, В. Шакур, С. Яценко, О. Ярмиш та інші.

Мета статті. 1. Провести історико-правовий аналіз норм Руської Правди щодо кримінальної відповідальності за посягання на місцеві органи управління. 2. Визначити особливості кримінально-правових норм та склад злочинів проти місцевих органів управління.

Виклад основного матеріалу. Руська Правда є найбільшим раннефеодальним кодексом, складним за своїм походженням, складом і змістом, в якому були прописані норми права, що регулювали різні суспільні відносини тих часів, у тому числі й кримінально-правові. Попри привілейоване становище вищих прошарків суспільства, всі вільні перебували під опікою Руської Правди, головним завданням якої було надати можливість сторонам захищати свої права на життя, здоров'я і майно, а судові – підставу до справедливого вироку. Характерною ознакою Руської Правди, як кодексу феодального права, було те, що вона чуйно стояла на сторожі захисту феодальної власності на землю, а також була еволюція в бік гуманності, наприклад, заміна смертної кари грошовою карою.

Ставлення давньоруського законодавця до кримінально-правової охорони місцевих органів управління залежало від порядку організації і взаємодії органів влади, правового статусу цих органів, їх місця та значення в системі органів влади. Враховуючи те, що Київська Русь була ранньфеодальною державою з десятковою (чисельною) системою управління, на зміну якої згодом прийшла двірсько-вотчинна система управління, багато місцевих питань вирішувались особами, яких призначала князівська влада, що і було закріплено в Руській Правді. Взагалі Руська Правда підтримувала ріст князівської влади, яка із розвитком і зміцненням феодалізму, ставала домінуючою.

Основними формами місцевої демократії за часів Київської Русі були віче (міське, територіальне) та збори (сходи) верві – жителів кількох сіл або інших населених пунктів. У Руській Правді було закріплено відповідальність за посягання на представників органів місцевого самоврядування княжої доби [4, 40–82].

Віче – це найвищий орган самоврядування міських громад, складався із дорослого вільного населення міст і навколишніх територій, які скликалися для вирішення найважливіших питань (військові, господарські, нерідко вирішувало і долю князя та інших державних органів і посадових осіб). Збори (сходи) верві (територіальних спільностей, громад) були органами самоврядування жителів кількох сіл чи інших населених пунктів, які також у особі дорослого чоловічого населення захищали членів общини і представляли їх інтереси у взаємовідносинах з органами і посадовими особами державної влади та сусідніми общинами. Найважливіші питання вирішувались на вічах та інших зборах громад. Для вирішення решти питань обирались війти або інші посадові особи [5, 24].

Отже, віче як орган місцевого самоврядування логічно продовжує традицію племенних зборів. У добу посилення монархії та централізму цей інститут втрачав авторитет, а в період ослаблення князівської влади знову відроджувався і набував популярності. Володіючи правом вирішувати важливі питання, затверджувати державні рішення, віче все ж було обмежено в самостійності і рідко виступало із законодавчими ініціативами.

Князь, боярська рада, віче – це носії різних форм державності; основні елементи трьох моделей управління – монархічної, аристократичної та демократичної. Домінувала переважно князівська влада, але в період її ослаблення на перші ролі висувалися боярська рада і віче. Механізм політичної влади характеризується не тільки співпрацею, а й суперництвом і протистоянням його елементів, що, безумовно, надавало динаміки суспільному і державному розвитку. Проте на відміну від князівської влади боярська рада і віче не стали постійними органами влади з чітко окресленими функціями.

Зі зміцненням феодалізму, зростанням князівського, церковного і боярського землеволодіння, розвитком васалітету десятикову (чисельну) систему управління з тисяцькими, соцькими, десяцькими, яка виросла з дружинної організації замінила двірсько-вотчинна системи управління, яка на відміну від першої, вже передбачала визначення місцевих органів управління: місцевих князівських намісників та волостелів, які були призначені великим князем та одержували за свою службу з населення «корм» у вигляді різних поборів.

Двірсько-вотчинна система управління — це система управління у Київській Русі, за якою ще не розрізнялися функції державного управління та функції управління особистими справами князя (боярина). Кожен, хто входив до князівського двору і відав тут будь-якою ділянкою господарства (дворецький, конюший, стольник, чашник та ін.) або був просто близьким слугою князя, міг з дозволу господаря виконувати і державні функції. Процес виникнення двірсько-вотчинної системи управління відображено у Руській Правді, де, наприклад, передбачався великий штраф за вбивство впливового представника цієї системи. Зокрема, величезними за тим часом штрафами у 80 гривень срібла (близько 16 кг) наказувалося карати убивство вищих княжих адміністраторів і слуг: управителів-огнищан, дворецьких-тіунів, поставлених князем старост або його порученців-під'їзних [6, 67–72].

Також у Руській Правді, було уніфіковано назви князівських слуг шляхом застосування загального терміна «тіун». Тіун (тивун) – назва кількох категорій посадових осіб, які керували важливими галузями господарства князя і його селами: «тіун конюший» відав конюшнями і табунами; тіун огнищаний (пізніше тіун двірський) відав домом (огнищем, двором) феодала; тіун ратайний польовими роботами, а сільський староста вважався тіуном сільським. Доречі, огнищанин – це поважна, заможна і освічена людина, на якій лежала відповідальність збирати податки та мита. У X-XII ст. це головний управитель князівських маєтків.

Князівські слуги виконували також завдання державного характеру. З ускладненням завдань державного управління роль посадових осіб зростала, відбувався розподіл функцій між ними, визначалася їх спеціалізація. Найповажнішими посадовими особами були: воевода, тіун конюший, дворецький-огнищанин, стольник, тощо. Вищим службовим особам прислужували численні управителі — тіуни, старости. Думати, як то спостерігалось у домарксистській історіографії, що старост обирало місцеve населення, це значить не розуміти феодального, класового характеру давньоруської адміністративної системи. Безперечно, старости — це органи, призначені князем [7].

В міру того, як розвивається спеціалізація князевих слуг, розвивається і їх диференціація, проте це не припиняло діяльності общин, які далі лишались певними адміністративними одиницями. Можна думати, що вони управлялись виборними органами і що в їх функції входили, крім земельних справ (розподіл наділів), розкладка і збирання данини й оброків, а також дрібні поліційні справи. Мабуть, ці общини як адміністративні одиниці щодо своєї організаційної структури були не однорідні, залежно від того, як проходив процес розкладу родової організації.

Двірсько-вотчинна система управління існувала на всіх рівнях феодальної земельної ієрархії у великокнязівському домені, у володіннях князів, у боярських вотчинах. Обсяг влади місцевих феодалів при цьому настільки зростав, що не тільки місцеві князі, а й бояри у своїх вотчинах одержували широке право суду залежного від них населення. Двірсько-вотчинна система управління проіснувала до 13-14 ст.ст., коли почався процес переростання двірсько-вотчинних посад у двірцеві чини.

Таким чином, враховуючи феодальний, класовий характер давньоруської адміністративної системи та зміцнення князівської влади, кримінально-правовий захист передбачав-

ся саме місцевих органів управління, уповноважених суб'єктів князівської влади, що і було відображено в Руській Правді. Очевидно, захист віче як найвищого органу самоврядування міських громад давньоруський законодавець не вважав за потрібним, доцільним, необхідним чи важливим.

За Руською Правдою «злочини» як образа суспільства, нанесення потерпілому фізичної, матеріальної чи моральної шкоди не поділялись на кримінальні правопорушення та цивільно-правові, проте в літературі за об'єктом посягання умовно поділяють на злочини проти князя, злочини проти держави, злочини проти особи, майнові злочини, тощо. Особливо тяжким злочином вважалось посягання на владу князя й порушення договорів сюзеренітету-васалітету. Найвищою соціальною групою і найбільшими землевласниками були великі і удільні князі, проте в Руській Правді немає жодної статті, яка б прямо визначала правове становище князя. І в цьому, мабуть, не було ніякої необхідності. Зосередження в його руках законодавчої, виконавчої, військової та судової влади робило його і верховним власником усіх земель, які входили до складу князівства. До винних застосовувалися досить суворі заходи покарання, які визначав князь, він також здійснював суд. Як свідчать літописні джерела, за подібні злочини застосовувалась навіть смертна кара, однак, треба зауважити, що Руська Правда не знала юридично санкціонованого вбивства як методу запобігання злочинам або покарання за них.

Зауважимо, що диспозиції кримінально-правових норм є простими: вони називають злочин, проте не розкривають його ознак, і тому з'ясувати зміст кримінально-правової заборони можна, лише спираючись на сучасне розуміння поняття того чи іншого злочину, елементів складу та кваліфікуючих ознак. Отже, враховуючи, що в Руській Правді не було окремих кримінально-правових норм щодо відповідальності за посягання на органи князівської влади та органи місцевого самоврядування і взагалі, місцеві питання вирішувалися місцевими органами управління, всі зазначені злочини для зручності їх дослідження уявляється можливим поділити на наступні групи:

а) злочини проти життя і здоров'я органів князівської влади (вбивства і заподіяння тілесних ушкоджень). Потерпілими особами є огнищанин, княжий під'їзний, княжий тіун, старший конюх, княжий сільський староста, староста польовий, княжий рядович, тобто ті, які здійснюють від імені князя владні повноваження щодо населення. Кримінально-правові норми Руської Правди передбачали спеціальну охорону таких осіб і визнавали їх потерпілими. Так, статті 18 та 21 Руської Правди визначають відповідальність сплатити штраф 80 гривень за навмисне вбивство огнищанина, княжого під'їзного, княжого тіуна, старшого конюха при табуні, а вбивство огнищанина чи тіуна під час розбійного нападу кваліфікується іншими статтями оскільки поєднане із вчиненням суспільно-небезпечних дій – крадіжки і розбійного нападу. За вбивство княжого сільського старости і старости польового статтею 22 передбачався штраф 12 гривень, а для порівняння слід нагадати, що за вбивство княжого рядовича – 5 гривень. Чималі штрафи встановлювались і за посягання на життя залежних від князя людей, смердів, холопів. Покаранню підлягала навіть самовільна («без княжа слова») «мука» смерда [8].

Життя, честь і майно представників панівних класів захищались санкціями суворішими, аніж життя, честь і майно простих людей. Про це свідчить, зокрема, ст. 3 Розширеної редакції Руської Правди: «якщо хто уб'є князівського мужа в розбої, а головніка не шукають, то вервену платить той, у чийй верві лежить голова – 80 гривень, а за простолоудина – 40 гривень» [5, 61].

Таким чином, об'єктом посягань виступає життя особи, яка займає будь-яку посаду, але, враховуючи суспільно-політичний лад, соціальну нерівність при встановленні відповідальності, можна припустити, що все ж таки життя – це додатковий об'єкт, а встановлений порядок феодалних відносин, який порушується – це основний об'єкт.

Стосовно тілесних ушкоджень, можна зауважити, що традиційного поділу тілесних ушкоджень на види не було, однак із змісту ст. 5 Короткої редакції Руської Правди можна припустити, що йдеться про тяжкі тілесні ушкодження – «якщо (хто небудь) вдарить (мечем) по руці і рука відпаде або відсохне». Доказом цього є припис статей 31 та 32 Короткої

редакції Руської Правди, де вказано: “Якщо без княжого розпорядження будуть мордувати смерда (то платити) 3 гривні за образу; а за (мордування) огнищанина, тіуна і мечника – 12 гривень.” Об’єктом злочину у наведеному прикладі виступає здоров’я.

Класова сутність давньоруського права особливо яскраво виражена саме в нормах, що охороняють життя і здоров’я представників класу феодалів, виділяючи їх в якості особливого привілейованого стану. В Руській Правді немає норм, які визначають відповідальність за вбивство князя. Але воно, безумовно, каралося смертною карою, хоча, як зазначалося раніше, за вбивство феодалів та осіб князівської адміністрації була встановлена віра в розмірі 80 гривень. Очевидно, захист особистості, честі бояр взагалі забезпечувалася більш суворими покараннями, ніж покарання за Руською Правдою, які часто встановлювалися князем, виходячи з кожного окремо взятого випадку.

Об’єктивна сторона досліджуваних злочинів характеризується лише активними діями винного, про якого в Руській Правді зовсім мало відомостей. Зазначено, що суб’єктами злочину були тільки вільні люди. За холопів і челядинів матеріальну відповідальність несли їхні власники, що, однак, не виключало застосування до раба фізичного впливу. Відсутність майна робило неможливим для них сплату грошових штрафів і, тому, за вчинення злочину холопи підлягали іншій відповідальності. Сплату грошового штрафу, відшкодування шкоди заподіяної холопом, робив його господар і покарання холопа за скоєння злочину було справою вже не держави, а феодала. Так, передбачалася відповідальність хазяїна за скоєну холопом крадіжку, після чого він міг або вбити або видати постраждалим від крадіжки особам [9, ст. 64, 121].

Стосовно віку, з якого настає кримінальна відповідальність, то таких даних Руська Правда не містить. Суб’єктивна сторона характеризується прямим умислом, а кваліфікуючою ознакою цих злочинів є скоєння вбивства, поєднане з крадіжкою та розбоєм.

Крім того, варто зауважити, що стаття 1 Короткої редакції Руської Правди (Статуту Ярослава) передбачала стягнення з винного вири в 40 гривень за вбивство уповноважених суб’єктів князівської влади. Тобто, ст. 1 Короткої редакції Руської Правди являла собою комплексну кримінально-правову норму, що забезпечує безпеку життя і діяльності уповноважених осіб князівської влади. В її першій частині регулювалися випадки заподіяння смерті «княжою мужам» з особистих мотивів. Друга частина досліджуваної норми передбачала відповідальність за посягання на життя представників феодальної адміністрації у зв’язку з їх службовою діяльністю. Дві несхожі за об’єктами норми давньоруський законодавець поєднав в одну статтю, взявши за основу соціальну приналежність потерпілого. «Соціальна нерівність при регламентації захисту життя була досить яскраво виражена в «Руській Правді», – писав О. М. Красиков [10, 10].

б) злочини, які посягають на предмет діяльності, що перешкоджає їх нормальній роботі. Сучасне кримінальне право визначає предмет злочину як факультативну ознаку об’єкта злочину. На нашу думку, найбільш повне та правильне визначення предмета злочину запропонував Є. В. Лащук, котрий вказує, що предмет злочину – це факультативна ознака об’єкта злочину, яка знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та (або) шляхом безпосереднього впливу на які вчинюється злочинне діяння [11, 59].

Предмет злочину – це така ознака, яка завжди безпосередньо названа у кримінальному законі, й у цих випадках він виступає як необхідна ознака складу злочину [12, 47]. Давньоруський законодавець звісно не давав визначення предмета злочину, його значення для кваліфікації, проте зустрічаємо норми, які встановлювали відповідальність сплатити грошові штрафи за крадіжку й пошкодження вотчинного майна: залежно від значимості й приблизної вартості украденого вони присуджувалися розміром від однієї ногати за ягня, до двох гривень – за бойового коня. Причому майно, що належало князеві, охоронялося від посягання великим штрафом у три гривні, незалежно від його реальної ціни, чи був то князівський кінь, мисливський сокіл чи князівська борть [6, 54–56]. В даному випадку, предмет злочину – це власність уповноважених суб’єктів князівської влади – князівський кінь, мисливський сокіл, тощо.

При співучасті в крадіжці накладалася однакова відповідальність незалежно від ступеня участі у вчиненні злочину (9, ст. 43). В статтях 35-37, 39 законодавець передбачав різні види крадіжок, перш за все, в залежності від характеру і цінності викраденого майна – конокрадство, крадіжку худоби, хліба, одягу, тощо. При визначенні покарання за крадіжку враховувалося звідки було викрадено майно (з двору, хліви, поля і т. д.). Якщо спочатку за конокрадство і крадіжку із закритих приміщень встановлювався штраф 3 гривні, то пізніше зі зміцненням феодалізму, захищаючи інтереси феодалів, Руська Правда посилює кримінальну репресію і передбачає за аналогічні злочини вищу міру покарання – потік і розграбування. Посилюючи охорону феодальної власності, при визначенні покарання враховувалася наявність умислу при вчиненні злочину: «Якщо хто з злобі заріже чужого коня або іншу скотину, той платить 12 гривень штрафу, а господареві за заподіяну шкоду урочну ціну».

Руська Правда приділяла велику увагу охороні феодальної власності на землю. За псування межових знаків у бортних лісах, за переорювання польової межі, за знищення дерева з межовим знаком покладался штраф у розмірі 12 гривень (9, ст. 71, 72), в той час як за вбивство селянина (смерда) штраф становив всього лише 5 гривень (9, ст. 16).

Таким чином, об'єктом посягань цієї умовної групи злочинів виступає право власності особи, яка займає будь-яку посаду, але, знову ж таки беручи до уваги класову сутність давньоруського права можна припустити, що все ж таки право власності конкретної особи – це додатковий об'єкт, а феодальна власність, князівське господарство, встановлений порядок феодальних відносин – це основний об'єкт. Стадій підготовки і вчинення кримінальних злочинів Руська Правда не знає.

Отже, у період існування Київської Русі в суспільстві ще не склалося абстрактне уявлення про державу та державну владу, місцеве самоврядування та форми демократії, не було і поняття про державні злочини, їх склад, кваліфікуючі ознаки. Злочини проти держави розумілися як виступи проти князівської влади, встановленої системи управління, а чіткий класовий підхід до накладення покарань підтверджує сувору охорону законом феодальних відносин. Системою високих грошових штрафів законодавець намагався вселити народові страх перед неможливістю його сплати. Проте можна з упевненістю сказати, що саме з Руської Правди як головного і основного джерела права часів Київської Русі починається розвиток кримінально-правового захисту представників органів влади та місцевого самоврядування. Про систему кримінального права Київської Русі можна говорити, лише розуміючи під нею ті норми Руської Правди, за порушення яких прямо передбачалися покарання. Основними причинами, які вплинули на становлення кримінального права, був подальший розвиток феодальних відносин, наявність антагоністичних класів і загострення боротьби між ними. Саме вони визначали напрямок каральної діяльності держави.

Висновки. Провівши дослідження норм Руської Правди, ми дійшли наступних висновків: 1. Не дивлячись на те, що в Руській Правді не існувало різниці між кримінальним правопорушенням і цивільно-правовим, а таке поняття, як злочин взагалі було відсутнє, можна з впевненістю констатувати, що розвиток кримінального права був на достатньому рівні для того часу, зокрема кримінально-правова охорона місцевих органів управління, уповноважених суб'єктів князівської влади. Проте, забезпечення кримінально-правової охорони віче як найвищого органу самоврядування міських громад давньоруський законодавець не вважав за потрібним та доцільним. 2. Посягання на місцеві органи управління відносилося до групи особливо тяжких злочинів, оскільки основним об'єктом посягання була князівська влада, яка уособлювала в собі державу, а додатковим об'єктом життя особи, відносини власності. 3. Особливості кримінально-правової охорони місцевих органів управління залежать від їх правового положення, тобто повноважень і спеціалізації, а також феодального, класового характеру давньоруської адміністративної системи та домінуючого положення князівської влади.

Список літератури

1. Іванов В. Історія держави і права України : навч. посіб. / В'ячеслав Іванов ; Міжрегіональна акад. управління персоналом. – К. : МАУП, 2002. – Ч. 2. – 223 с.

2. Донченко О.І. Авторитет органів місцевого самоврядування [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.І. Донченко. – К., 2013. – 22 с.
3. Коржанський М. Й. Кримінальне право. Загальна частина : [курс лекцій] / М. Й. Коржанський. – К. : Атіка, 2001. – 432 с.
4. Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. [для вищих навч. закладів і ф-тів] : [у 2 т.]. – К. : Вид-во «Ін Юре», 1997. – Т. 1. – 576 с.
5. Терлюк І. Я. Історія українського права від найдавніших часів до XVIII століття : навч. посіб. з історії держави і права України / І. Я. Терлюк. – Львів, 2003. – 156 с.
6. Кузьминець О. Історія держави і права України : навч. посіб. / Олександр Кузьминець, Валерій Калиновський, Петро Дігтяр. – К. : Україна, 2000. – 427 с.
7. Юшков С.В. Нариси з історії виникнення і початкового розвитку феодалізму в Київській Русі [Електронний ресурс] / АН України, Ін-т історії України, Археограф.комісія. Відп.ред. В.А.Смолій. – К.: Наукова думка, 1992. – 352с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/yushkov2/yush22.htm>. – Назва з екрана.
8. Русская Правда в Краткой редакции – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.hrono.ru/dokum/1000dok/pravda72.php>. – Назва з екрана.
9. Руська Правда. Розширена редакція (за Троїцьким списком) (Витяг) – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://books.br.com.ua/21900>. – Назва з екрана.
10. Кузнєцов В. В. Кримінальне право України: питання та задачі для підготовки до вступних, семестрових та державних екзаменів : навч. посіб. / Кузнєцов В. В., Савченко А. В. ; [за заг. ред. О. М. Джужи]. – [вид. 2-ге доп. та перероб.]. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.
11. Лашук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Лашук Єфрем Вікторович. – К., 2005. – 262 с.
12. Тацій В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Тацкий. – Харьков : Вища школа, 1982. – 100 с.

Стаття надійшла 20.03. 2016 р.

О. И. Донченко, канд. юрид. наук, доцент
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА МЕСТНЫХ ОРГАНОВ УПРАВЛЕНИЯ ПО РУССКОЙ ПРАВДЕ

Резюме

Статья посвящена проведению историко-правового анализа уголовной ответственности за посягательства на местные органы управления по Русской Правде. Осуществлена характеристика, а также определены особенности уголовно-правовых норм, устанавливающих уголовную ответственность за посягательства на местные органы управления. Обращено внимание на отображение классової сущности древнерусского права и монархичной формы правления в уголовно-правовых нормах.

Ключевые слова: уголовные нормы, местные органы управления.

O. I. Donchenko, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of General Legal Disciplines and International Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

CRIMINAL LAW DEFENSE OF LOCAL AUTHORITIES ACCORDING TO THE “RUSSIAN TRUTH”

Summary

The article is devoted to carrying out historical and legal analysis of criminal liability for infringement of local authorities according to the Russian Truth. Characteristics are implemented, and particular features of criminal law are identified which criminalize attacks on the local governments. Attention is drawn to show the class essence of ancient rights and monarchical form of governing in criminal law.

Key words: criminal law, local authorities.

УДК 343.347

О.С. Козерацька, старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ КОНВЕРГЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ І ПОЛІТИКОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЧАСТИНІ ОХОРОНИ ПРАВА НА НАЛЕЖНІ, БЕЗПЕЧНІ І ЗДОРОВІ УМОВИ ПРАЦІ

Статтю присвячено дослідженню особливостей процесу конвергенції кримінального законодавства України з правом і політикою ЄС в частині охорони права на належні, безпечні і здорові умови праці. Проведено кримінально-правовий аналіз сучасного законодавства ЄС щодо забезпечення безпеки і гігієни праці працівників на виробництві. Здійснено порівняльно-правове дослідження кримінально-правових норм чинного законодавства України та держав – членів ЄС в сфері охорони праці.

Ключові слова: політична асоціація, економічна інтеграція, сталий розвиток, законодавство про охорону праці, правова конвергенція, зближення кримінального законодавства, профілактика виробничого травматизму, управління ризиками, директиви ЄС, злочинна недбалість, злочинна самовпевненість, змішана форма вини, юридична особа.

Постановка проблеми. Розвиток відносин між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС) пройшов декілька етапів. Враховуючи той факт, що Україна має важливе економічне та політичне значення для розвитку Європейського континенту, ЄС з самого початку взяв курс на встановлення прагматичних відносин з Україною, які передбачали поступове розширення та поглиблення взаємодії з одночасним втіленням Україною необхідних інституціональних, економічних, та правових реформ, які б наблизили її до відповідних стандартів ЄС. Наразі, 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [1]. Ця угода визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах “політичної асоціації та економічної інтеграції” і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні.

Визнаючи обоюдно право встановлювати і регулювати власні рівні національної охорони навколишнього середовища та праці, політики і пріоритетів сталого розвитку згідно з відповідними міжнародно визнаними принципами і угодами, а також приймати або відповідно змінювати їхнє законодавство, Україна та ЄС гарантують, що їхнє законодавство забезпечує високі рівні охорони навколишнього середовища та праці і докладають зусиль для подальшого вдосконалення цього законодавства. Як спосіб досягнення цих цілей Україна наближає свої закони, підзаконні акти та адміністративну практику до *acquis* ЄС [1]. Це означає, що Україна приводить своє законодавство у відповідність до законодавства ЄС та створення спільного правового простору. Що, у свою чергу, потребуватиме подальшого переходу України до завершального етапу процесу правової інтеграції – процесу правової конвергенції.

Динамічні зміни, які відбуваються в законодавстві України та ЄС в сфері безпеки та гігієни праці визначають логіку подальшого розвитку кримінально-правової політики щодо попередження злочинних порушень законодавства про охорону праці. Чим успішніше кримінальне законодавство відповідає на виклики сучасної цивілізації, тим більшою мірою в ньому отримує вираз гуманістична тенденція захисту права людини на належні, безпечні і здорові умови праці.

Метою статті є визначення особливостей процесу конвергенції, як основної форми зближення кримінального законодавства України з правом і політикою ЄС в частині